

Ha kedd van,

akkor ez Belgium. Belgiumban rosszak az utak, de ez nem jelenti azt, hogy a belgák nem járnának az úton. Járnak. El szeretnék mesélni egy történetet – a történetek szabályai szerint, tehát szigorúan! –, amit az útrakelők figyelmébe ajánlok. Am előbb egy kitérő.

Nagyapám iparosember volt, műhely meg két kéz, s teszik a dolgukat. Majd egyszer útra kelnek. Tapossák a Bervát – az egy motor – és szemben mennek és szídják az anyjukat. Az ország első autópályája. Arra van kitalálva, hogy mindenki tudja az utat. És nem megy szembe. Ném sérti a közmegegyezést. De az én közmegegyezésen kívüli nagyapám és a barátja erről mitsem tud. Nekik az útalap csak annyi, mint a törvény nem tudása, amely nem ment fel. Húzták a gázt, aztán visszafordultak. Aznap este mégis a Balatonnál voltak – Közép-Európa legnagyobb tavánál –, s nézték, hogyan úszik el a víz. A víz is elúszik, mondták, az is, ami van, az sem biztos, biztos csak a szél, mely játszik a vízen. A Naplemente elment. Mit mondtak egymásnak? Mit jelent a beton, amelyből azt is kilopják, amit eleve oda sem vittek? Ők ezzel nem foglalkoztak. Túl voltak a hatvanon. Nem a hetvenegynéhányon, ami most egyeseket meglep és várta, de a történet szempontjából – amit szigorúan mesélek majd a belga utakról – nem mindegy. De ezt majd a végén!

Megyek az úton. Skodám jön velem – négy ajtó, és akkor még nem is számoltam a csomagtartót és a motorháztetőt. (A Skoda a világ negyedik autógyára volt abban az időben, vagy kicsit utána, mikor öfelségét leszarták a legyek.)

Mondtam is a feleségemnek, addig itt szocializmus lesz, amíg a közép-ső fiunk biciklijé így csattog. Csehszlovák bicikli, hát csattogjon! És látom közben, hogy valaki a dák autóban megpróbálja előrébb állítani az ülést. Most a történet! De még annyit az ülésről, hogy ilyen – „előreállítós” – mozgást csak Kelet-Európában lehet regisztrálni. Az egész test benne van. Minden ideg és izom. Alárendelve egyetlen célnak. Közelebb a kormányhoz! Pár kománny kibekkelünk még, nem is beszélve a párt kormányról. Amilyeneknek egyszer csak sikerül, egyszer meg nem.

Szemüvegben, előrehúzza, ül a férfi a Dácia vezetőülésén. Néz. Egy pillanatra látom, látom, hogy megállt a kanyarban, ahol nem lehet. Előrébb igen, meg hátrébb is, amikor beszarnak a dákok. Régi nép, előfordul, hogy megy a hasuk.

Vele szemben – nem mondtam még, hogy a belga Dácia piros, mintha az idők végezetét vette volna célba: úgy piros – áll az öregember. Lép egyet, megáll. Néz. Lép megint. S megint megáll. SZEMBEN MEGY. Illetve áll. Néz.

És mondom: a dráma itt van. Ketten nézik egymást, az öreg, aki szelíden félretette 25 éves Simsonját; elütötték, de félre! – mert annyira ütve van és kópva, ahogy csak a történelem tudja, meg az utak rossz állapota, meg a hivatkozási útalap, mindegy, hogy vered otthon a gyerekeket, csak balra tarts!

Ilyen volt a nagyapám. Szembenézett és nem mozdult. De nem akartam én róla mesélni egy történetet. Elég volt az öregember, akit elütöttek és nem mertek kiszállni hozzá. Elég volt a Simson, amit befogadott az árokpart. És elég volt néhány másodperc, hogy lássam, hiába akarom! Belgiumban a dráma mindig másutt van. Látod, szemben veled, és vág a Nap. Fényben fürdik az út.

BALOG JÓZSEF

Kié az iskola?

Készül az új közoktatási törvény

Nem nehéz megjósolni, hogy az 1991-92-es tanév legfontosabb eseménye az új, a második közoktatási törvénytervezet megfogalmazása, esetleg parlamenti vitája, elfogadása vagy elutasítása lesz. *Gazsó Ferenc* és munkacsoportja ugyanis már elkészítette egy koncepciót, sajnos, eddig ez az egyetlen, amely bármiféle oktatási reform kiindulópontja lehet.

Hogyan készült, és milyen ez a koncepció? Megítéléséhez összehasonlításra van szükség.

Svédország nemcsak gazdasági sikereivel, következetesen humanista külpolitikájával, irigylésre méltó szociálpolitikájával vívta ki a világ elismerését, hanem olyan iskola-reformmal is, amelyet 1945-ben elkezdtek, húsz év alatt befejeztek, s a rendszer azóta jól működik. A néves kutató házaspárnak, Inger és Sixten Marklundnak kiemelkedő érdemei vannak a svéd oktatási reform megvalósításában. Három éve jártak Magyarországon. Arra a kérdésre, hogy tapasztalataik birtokában milyen általános érvényű tanulságokra hívnák fel a magyar reformerek figyelmét, a következőket válaszolták:

„Bármiféle iskola-reform tervét először a legszélesebb közvéleménnyel kell megvitni, mert az nem valamiféle pedagógiai belügy, nem csupán a szakértők problémája, hanem mindenkit érint. Ugyanez vonatkozik a nevelés általános céljaira is, közmegegyezésnek kell kialakulnia ebben a legfontosabb kérdésben.

A másik általánosítható tapasztalat, hogy sok idő kell az oktatási re-

formhoz. Szerencsénkre, nekünk a megvalósítás időszakában stabil, állandó és kiegyensúlyozott politikai rendszerünk volt.

A harmadik tanulság az, hogy az iskolákat érdekeltté kell tenni a változtatásokban, felülről nem lehet megvalósítani semmiféle reformot. Egy hibát mi is elkövettünk. A tanárképzés reformja nem előzte meg az iskolareformot, holott éppen fordítva kellett volna történnie.”

Nos, ha az iménti tanulságokat elfogadjuk, lehagoltan kell megállapítanunk, hogy közülük egyik sem érvényesült a reformszándékokban, a koncepció megalkotásában, a törvénytervezet koncepciójában. A hangsúlyozottan szakértői tervezetet hangsúlyozottan szakmai körökben vitatták. A közvéleménynek lehetősége sem nyílt arra, hogy előzetesen megfogalmazza igényeit, kifejtse véleményét, a koncepció pedagógiai belügy a mai napig. Legfeljebb pártterületek homályos és unalomig ismételt címkei igyekeznek pótolni a társadalom valóságos értékítéletét: „liberalis, konzervatív...”

Kiderül a tervezetből, hogy itt a nevelésnek nincsenek közmegegyezésen alapuló általános céljai, mi több, nevelésről szó sem esik, hiszen a törvény neve is oktatási. E koncepció az alapvető nevelési célok kialakulásának lehetőségét megelőzi azzal, hogy az állammal azonosítja a társadalmat. Így már elutasíthatja azt a törvénykezési koncepciót, „amely az állam nevelési célkitűzéseiből vezeti le a közoktatás intézményrendszerét és annak működését”. Mit választ helyette? A koncepció „a

közoktatás résztvevői között” javasol szabályozást, vagyis a mindenkit érintő törvényt szándékosan a szakma belügyévé teszi.

Hangsúlyozza, hogy „több elemet átvész az 1985-ös oktatási törvényből”, ám ennél lényegibb a folytonosság. Éppen annyira finanszírozhatatlan ez, mint az első volt, ugyanúgy nem tartalmaz garanciákat, miként az első törvény sem tartalmazott. Mintha egyetlen célja csak az volna, hogy átmenjen a Parlamenten, hiszen még csak becsülni sem lehet, hogy a megvalósítása mennyibe kerül. Félő, hogy megmarad, sőt törvényerőre emelkedik a maradékelv, amely a tönk szélére juttatta a művelődést, az oktatást.

Kétségtelen, hogy az oktatási reformhoz nemcsak pénzre, hanem sok időre is szükség van. Hivatalos reformereink egyszerre késlekednek és kapkodnak. A minisztériumnak máig nincs egységes koncepciója, ám e szakértőinek nevezett tervezet sem képes egységben látni a közoktatás különböző területeit: nem foglalja közre az óvodával, a szakképzést ugyancsak külön törvénykezés hatáskörébe utalja, pedagógusképzésről – amely reformjával a tényleges oktatási reformot kezdeni kellene – nem esik szó.

Tudjuk, hogy az első oktatási törvény nem valósult meg, a rá épített folyamatos fejlesztés oktatási politikai stratégiát a pedagógusok nagyobb része nem fogadta el. Ám vajon sikerül-e megnyerni az óvónőket, a tanítókat, a tanárokat eme új (rég) koncepciónak, ha a tervezet garantált bért sem hajlandó követelni számukra, hiszen közti tisztviselő

helyett szakalkalmazotként határozta meg státusukat. Ez pedig kollektív és egyéni kiszolgáltatottságukat tartósítja.

Miben kellene a köznek egyezsége jutnia? Úgy vélem, mindenképp előbb abban, hogy vajon a verseny vagy az esélyegyenlőség eszméje legyen-e az a fundamentum, amelyre ráépül az iskolarendszer. Ez pedig olyan kérdést vet fel, hogy időben előre hozzuk-e vagy kitoljuk az elágazási, a szelekciós pontokat? A versengés vagy a kooperáció szelleme hassa-e át az intézményeket, a tanítási módszereket? Megteremtjük-e a sokszoros újrakezdés lehetőségét, vagy elégedünk meg azzal, hogy szociálisan támogatjuk a lemaradókat?

Szintén közösen kellene tisztáznunk: Kié az iskola? Kinek kell finanszíroznia? Milyen módon, mely elvek alapján? Meddig terjed az önkormányzatok joga, felelőssége az intézmények fenntartásában, irányításában? Miként érvényesülhetnek a szülők jogai? Hol húzódik az illetékes és az illetéktelen beavatkozás határa? Legyen-e a parlament által is jóváhagyott nemzeti alaptanterv (mi legyen benne?), s vele párhuzamosan külső vizsgarendszer? Ha lesz vizsgarendszer, fenn kell-e tartani a felvételi rendszert? És így tovább...

És így tovább? Ha nem változik meg a törvénykezés logikája, ha az új oktatási törvényt a nemzet nem érzi magáénak, a közoktatás soha nem lesz stratégiai ágazat. Akkor pedig semmi sem változik, legfeljebb szakvakban.

MIKSA LAJOS

Megkezdődik a Feszty-körkép restaurálása

restaurálása

A mintegy 750 négyzetméteres összefüggő képmaradvány 1974-ben került Szegedre, s mint ismeretes az alapítvány által 1988-ban kiírt restaurálási pályázaton a zsűri a városi Art Antiqua szövetség mellett döntött azzal az indokkal, hogy ez a vállalkozó újjította fel azt a racialawicei csatát ábrázoló festményt is, amely referenciául szolgált a Feszty-körkép munkáihoz.

A tegnapi eseményről Szabó G. László, az országos emlékbizottság titkára lapunknak elmondta, hogy azon döntés született: a lengyel vállalkozó szeptember elsején elkezdheti a helyreállítási munkát. A sajtótájékoztatón egyébként kiújult egy régi vita: a hazai szakemberek miért szenvednek hátrányt a külföldi restaurátorokkal szemben, avagy, az alapítvány a hazai szaktudás mellett

Tegnap a Magyar Nemzeti Galériában tanácskozást tartott a Feszty-körkép Alapítvány Kuratóriuma. Az eseményen, majd az azt követő sajtótájékoztatón szó esett a körkép restaurálásának kezdési időpontjáról, valamint arról, hogy az alapítvány pénzügyi helyzete hogyan tehető lehetővé, hogy a festmény a honfoglalás 1100. évfordulóján már felújítva, méltó helyen legyen megtekinthető az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkban.

miért bízza e munkát külföldiekre? A vitában végül a józanabb vélemények kerekedtek felül – a fölösleges indulatok helyett inkább a restauráció mielőbbi befejezése volna szükséges.

Szó esett az alapítvány alapítókéjéről is, amely 1991-ben 137 millió forintot tesz ki, ám tekintettel arra, hogy a felújítás összege meghaladja a 250 millió forintot, az alapítvány kénytelen egy újabb lendülettel a nemzetközi gyűjtés megszervezését kezdeményezni.

A Nemzeti Galériában megtartott tanácskozáson Trogmayer Ottó, a szegedi Móra Ferenc Múzeum igazgatója diafilmvetítéssel illusztrált előadásban mutatta be az ópusztaszeri emlékpark történetét és jelenlegi helyzetét. Trogmayer Ottó bejelentése szerint a nemzeti emlékpark körképepülete készen áll a restaurált festmény befogadására.

S. P. S.

Felvállalt dialógusok

A Pompeji új számáról

Egyre inkább megszokjuk: a nagymúltú *Tiszatáj* mellett egy másik, szintén országosan ismert lett szegedi folyóiratot lapozgathatunk. Persze, e megszokás leginkább a ráismerésből fakad, a ráismerés örömeiből. A *Pompeji* idej második száma ugyanis (hasonlóan a megelőzőkhöz) szintén a nem is oly régen (alig több mint egy esztendője) jól megválasztott ideák iránti hűségéről tanúskodik. A „tudás és szépség”, a „tisztá és pontos beszéd” jegyében is értelmezhetjük tehát *Tandori Dezső* remeke szabott indító novelláját, mely a „*Lovak a télből*” címet viseli. Az újakezdések és a visszahúzó emlékek köztes feszültségei, s eltávozott szeretteink (itt verebek) érzékeny belső súlya – íme, ennyi e szép írás. *Zelei Miklós* múltbanéző rövid történetei ugyancsak az emlékezés jegyében fogantak, ám egy hangsúlyozottan tárgyilagos, a személyes önészámolást céllal tűző szándékkal. Hogy az ilyenféle műveket oly bőséggel ontó vallomások korunkban is venni tudjuk e jeleket, annak oka a szerző folyamatos készletét hordozó ösztinteségében keresendő. Az „én már akkor is milyen faszagyerek voltam” típusú önműltcséretetek e rokonszenves ellenpéldája, amellyel, hogy *Zelei* piroskönyves múltját (ávós kötődéseit) megidézi, egyben érzékelteti a történetek fonák báját is. A manapság oly örömmel feledésre ítélt kényszerű érimentség érzemes felhangjairól van szó tehát. (Melyek, valljuk meg – a cseesszopókon kívül – mindannyiunkban kezdődnek benne rekedni. Az akkori kék- és piros-

nyakkendős idegenkedések, az ének-órák és felvonulások alkalmával rántukmált érzemes-idegen partizánották tudniillik mára akárhogy is, de édes-torokszorító emlékeink lettek: kéretlen gyermekkorunk nem felejtődő rekvizitumait ismerjük föl bennük). Ehhez a gondolatkörhöz számíthatom szívem szerint még *Méhes Károly* groteszk-vidám költeményeit is; meg nem állva, hogy az egyik profán-emlékidőzés szentségtörő címét ide ne iktassam: „Magyarország kolbászai”.

De emlékek ide, nosztalgiaik oda, a *Pompeji* kezdetektől hangsúlyozott küldetését, mely az időben, térben és jellegben különböző kultúrák közötti dialógusát szorgalmazza, képviseli tán a legtöbb írás e kötetben. Hisz a szerb *Branka Vukovic* láger-történeté avanszált *Dosztojevszkij*-parafrazis ugyanúgy konkrét jelenkori tanulságokat sugall, mint *Csarlós János*nak „a 18. század svéd popsztárja”-ról, a rokokó *Carl Michael Bellman*ról közölt élvezetes esszéje (mely e valamikori apokaliptikus életérzéssel, esztétikummal rokon ma-tudatunkat ostromolja). Hasonló indítatású *Szigeti Csaba* tanulmánya is: egy esaknem fél évezreddel korábbi francia trubadúr, *Guiraut Riquier* viselt dolgairól lebbenti fel a fátylat. (És itt kötelező megemlíteni a magyarítás művés feladatát vállaló szegedi költők, *Baka István* és *Béldnyi György* nevét.)

A „Valamennyi klasszikus legény” rovat kipécézésre szánt alkotója ezúttal a német *E. R. Curtius*. Az ő „Európai irodalom és latin közép-

kor” című kötetéből a retorikáról szóló részt idézi fel *Ötvös Péter*. Kinek a korlátolt, az európai közös hagyományokra nem adó filológiával polemizáló esszéje egyúttal az eme értékre figyelő szerzőt is méltatja. S valóban: *Curtius* tanulmánya az eddig mind történetileg, mind poétikailag behatárolható gondolt retorika máig érvényes szerepét, s több művészi területen is funkcionáló szabályrendszerét hangsúlyozza. A *Pompeji*-számokat indulásától záró „Európai levél”-ek sorozatában most *Szántó F. István* gondolatait olvashatjuk. A levélíró egy Helsinkiben látott olasz posztmodern vándorkiállítás kapcsolatos csalódásának ad ezúttal hangot. Úgy tetszik, a szerző (*Brodskij* új kötete által is megihletve) az ott hamisnak ítélt jelenségek igaz alternatíváját a robinsoni jelkép-zéshez való visszatérésben, azaz a művészetek archetipusának újrafelfedezésében látja.

Az eddigiekből már látható: az európai művészet és kultúra nevei és stílusirányai forognak élénk e kellemesen drapp színű folyóirat-számból; s mind-mind jelenünkre (s hazai tájékozódásunkra) vonatkoztatva. Ezért is mondhatni, hogy stílusosan zárnak a szerkesztők *Paul York von Wartenburg* múlt századi német utazó pompeji útinaplójának ideválogatásával. Hisz az elpusztult antik város kapcsán szintén a halállal mindmáig dacoló élet megannyi apró jele a figyelemre érdemes: „Egy rég elmúlt esemény rideg közvetlensége és jelenléte. Megörökített érzékiség, mégpedig egy más vonatkozásban...”

